

Joško Božanić
Komiža, Split

OTOK MURTER DOBIO RJEČNIK SVOJIH GOVORA (Edo Juraga – *Rječnik murterskog govora*)

Ogranak Matice hrvatske iz Murtera i Županijski muzej Šibenik izdavači su Rječnika otoka Murtera. Ovaj rječnik prvi je sveobuhvatni rječnik koji uključuje leksik sličnih, ali i ipak različitih govora otoka Murtera s prepoznatljivim dijalektološkim identitetom - govore otočkih naselja: Murter, Betina, Tisno, Jezera.

Ovi govori danas imaju mnoge štokavske osobine, ali oni jesu izvorni čakavski govori koji i sa svim svojim štokavskim obilježjima zadržavaju svoj prepoznatljiv čakavski identitet. Karakteristična upitna zamjenica *ča* još se čuva samo u Jezerima dok je u drugim otočkim naseljima gotovo nestala, a upitna zamjenica *zač* posve je nestala. I u govorima gdje je nestalo upitne zamjenice *ča*, pored standardnog *čega* čuva se i arhaični oblik *česa*. Sačuvan je nulti nastavak u G. pl. imenica ženskog roda: od glava – *glav*, od ruka – *ruk*, a u imenicama muškog i srednjeg roda sačuvao se nastavak -ov: *postol* – *postolov*; selo – *selov*. Svi govori otoka Murtera su ikavski s uobičajenim ekavizmima kao i u drugim južnočakavskim govorima (*venac*, *korenje*, *zenica*). Govori Murtera čuvaju foneme /f/ i /h/ na mjestima gdje im je po etimologiji mjesto: *fratar*, *kalafat*, *fabrika*; *uho*, *juha*. U akcentuaciji pored tri izvorna akcenta troakcenatskog sustava (dugosilazni, kratkosilazni i čakavski akut) u murterskim je govorima prisutan i kanovački dugouzlazni akcent (*sélo*, *žéna*, *nóga*).

Temeljni govor ovoga rječnika je govor Murtera, a ostali govori uključuju se svojim diferencijalnim leksikom ili različitim oblicima zajedničkoga leksika, što je najčešći slučaj. Sve posebnosti u odnosu na matični govor mjesta Murtera označene su oznakama B (Betina), T (Tisno) i J (Jezera). Većina leksika zajednička je svim četvoroma murterskim govorima.

Rječnik je diferencijalan u odnosu na standardni leksik hrvatskoga jezika tako da su izostavljene one riječi koje se inače upotrebljavaju u murterskim govorima, ali, budući jednake standardnima, nisu uvrštene u Rječnik.

Rječnik je skrupulozno akcentiran: svaka njegova glosa i svaki primjer iz živih murterskih govora. Glose su definirane gramatički: padežni oblik, konjugacijski oblik, odnos svr-

šenost-nesvršenost u glagolima, rod u imenicama, nastavci za ž. i sr. rod u pridjevima, vrsta riječi; zatim prema pripadanju različitim područjima ljudske djelatnosti (brodogradnja, ribarstvo, pomorstvo, vinarstvo, uljarstvo, poljodjelstvo, ovčarstvo, vojništvo, građevinarstvo itd.); prema područjima različitih znanosti (botanika, zoologija, toponimija, etnologija, medicina, meteorologija, ornitonomija i sl.). Glosa je potom semantički definirana, navedena su sva uobičajena značenja uključujući i figurativna, ako ih ima, a onda je riječ prikazana u kontekstu živa govora kako bi se kontekstualno semantički i stilski nijansirala.

Autorov model rječnika je dosljedno i uzorno proveden, riječi i kontekstualni primjeri uporabe riječi također znalački akcentuirani i gramatički opisani. Podjednako su obuhvaćena sva područja ljudskog iskustva materijalne i nematerijalne kulture, a obuhvat četiri otočka govora daje ovom rječniku i komparativnu vrijednost omogućavanjem usporedbe murterskih govora na leksičkom planu.

U uvodnom dijelu Rječnika, autor daje sažet prikaz povijesti otoka Murtera, govori o svakom otočkom naselju posebno navodeći njegovu povijest, opisujući osobine, način života, spomenike kulture. Zatim autor opisuje govore otoka Murtera, njihovu fonologiju, naglasni sustav te morfologiju svih vrsta riječi. Na temelju tog opisa postaje evidentnim u kojoj su mjeri današnji murterski govori hibridni čakavsko-štokavski organski idiomi jednog otoka čija je blizina kopnu omogućila snažan utjecaj štokavštine.

Edo Juraga izvorni je govornik govora otoka Murtera i njihov dugogodišnji istraživač te je o njima dosad publicirao niz znanstvenih i stručnih radova. Ovaj Rječnik kruna je njegova leksikografskog rada, i njegove dijalektološke zaokupljenosti istraživanjem zavičajnog jezičnog vernakulara.

Ovom knjigom hrvatska čakavska leksikografija obogaćena je još jednim rječnikom u nizu recentnih rječnika čakavskih organskih idioma. Moglo bi se reći da je čakavska leksikografija postala najproduktivnijom disciplinom unutar recentne čakavološke literature pa čak i svojevrsan fenomen čakavske dijalektologije. Na tom području ogledaju se ne samo kvalificirani dijalektolozi i lingvisti, već i mnogi pojedinci koji žele sačuvati od zaborava leksik svoga zavičajnog idioma osjećajući taj posao svojom patriotskom dužnošću u obrani jezičnog diverziteta i lokalnog jezičnog identiteta.

Sreća je kad je ta vrsta entuzijazma povezana i s jezičnom, dijalektološkom kompetentnošću, kao što ju ima autor *Rječnika murterskog govora* Edo Juraga koji je znanstveni magisterij stekao upravo na području istraživanja govora otoka Murtera. Treba također napomenuti da je u posljednje vrijeme zabilježena golema produkcija dijalektalne poezije na zavičajnim idiomima autora koji uz te zbirke pjesama redovito donose i glosare u kojima tumače leksik svojih pjesama. Ti glosari često nemaju pouzdanu akcentuaciju ili je uopće nemaju uz druge nedostatke, ali oni su značajni po tome što bilježe leksik govora koji žive samo u usmenosti te, zapisani i protumačeni, postaju jezični dokument s izgledom trajnog svjedočenja o govorima kojima pripadaju u vremenu nesklonu dijalektima, u vremenu kada blijede do neprepoznatljivosti mnogi organski idiomi ili potpuno nestaju.

Leksik je taj, kako svjedoči i ovaj Juragin Rječnik, još neotvoren tezaurus hrvatske standardne leksikografije iz kojega bi ona trebala crpiti riječi za standardni hrvatski rječnik

jer standardnom hrvatskom jeziku nedostaju mnoge riječi nužno potrebne da bi se njime mogle opisati i imenovati situacije, odnosi, pojave i predmeti iz mnogih egzistencijalno važnih područja ljudskog iskustva maritimnog kulturnog i iskustvenog kruga koji je reprezentativna nacionalna kultura marginalizirala ili ga nije niti primijetila. Kako drugačije objasniti činjenicu da maritimni ihtionimi tek s pojavom Aničeva *Rječnika hrvatskoga jezika* ulaze u hrvatsku leksikografiju standardnoga jezika, i to vrlo selektivno, ili pak da naši prevoditelji sa stranih jezika muku muče kada prevode knjige (beletrističke i stručne) iz sfere maritimnoga iskustva.

Juragin rječnik, osim leksikografske i dijalektološke vrijednosti, ima i svoj etnografski značaj jer svjedoči o načinu života, običajima, raznovrsnim djelatnostima otočkog čovjeka koji, da bi opstao, se mora baviti različitim djelatnostima od agrikulture do pomorstva, ribarstva i brodogradnje. Leksik raznih područja ljudske djelatnosti poznat je velikoj većini otočkih stanovnika jer su se oni kao otočani morali baviti različitim strukama, različitim djelatnostima, od brodogradnje i ribarstva do ovčarstva, maslinarstva, vinogradarstva i vinarstva te svim praktičnim zanatima bitnim za opstanak na otoku koji zahtjeva ljudsku autonomiju i univerzalnost znanja i umijeća.

Otok Murter dobio je Rječnik govora svoja četiri naselja, knjigu koja je za svaki idiom temeljna, knjigu koja je trajna riznica leksika što su ga nataložila stoljeća, da bi u aktualnim globalizacijskim procesima po prvi put u svojoj povijesti bio ugrožen kao i govori kojima pripada.

Rječnik je čudesna kutija u kojoj su riječi trajno pohranjene, konzervirane i na taj način spašene od zaborava. Riječi su najpouzdaniji trag čovjekov u vremenu, a ove u Juraginom Rječniku trag su u vremenu jednog osebujnog insularnog svijeta – otoka maslinara i vinara, ovčara i čuvara kornatskog arhipeolaga, otoka ribara i kalafata, posljednjih čuvara umjetnosti gradnje tradicionalnih brodova u Hrvatskoj, otoka Murtera.